

הרב יהודה קליין

לע"נ אבי מורי

ר' אלחנן דב ז"ל

דבר שיש לו מתירין - מין במינו ושאינו מינו

בגמ' בכיזה¹ מובא, שדבר איסור שיש לו מתירין, דהיינו שבעתיד יותר האיסור, אם נתערב בהיתר - לא מתבטל אפי' באלף. בירושלמי בנדרים² מסייגים דין זה, ואומרים שרק כשנתערב האיסור במינו, אבל אם נתערב בדבר שאינו מינו - בטל בשישים.

ומה ההסבר לחילוק?

ישנה שיטת הר"ן בנדרים³, שכל דין דשיל"מ נובע ממח' ר' יהודה וחכמים לגבי ביטול במין במינו. ר"י סובר שמין במינו לא בטל, ואומר הר"ן שאף חכמים מודים לעיקרון הזה, אך לפי חכמים זה נאמר כששורים בהיתר או באיסור, וכשלאיסור יש מתירין, דומה להיתר ונחשב מין במינו להיתר השני, ולא בטל. ולפי שיטה זאת ברור ההבדל בין מין במינו לשאינו מינו, לענין דשיל"מ.

אך בפשטות רוב הראשונים סוברים, שחכמים חולקים לגמרי על ר"י, וסוברים שמין במינו אינו בטל כלל, ולפיהם נצטרך למצוא הסבר אחר.

א. הרמ"א כתב בתורת חטאת⁴, שהסבר החילוק הוא, שכשנתערב בשאינו מינו אין ההיתר נקרא על הדבר האסור אלא ע"ש ההיתר.

אך קצת קשה על הסבר זה, שהרי הטעם הפשוט של דין דשיל"מ הוא - עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, וטעם זה שייך אף כשנתערב באינו מינו.

ב. וניתן להציע הסבר אחר לחילוק, ע"י התבוננות בדין ביטול איסורים.

כשמתערב דבר איסור בהיתר שאינו מינו, ע"מ לבטלו נאמר שהאיסור, מחמת שמהוה כמות כ"כ קטנה בתערובת, כאילו אינו. ז"א, שאנו מסתכלים על התערובת ורואים רק מרכיב אחד, והמרכיב האחר זניח, כאילו אינו.

לעומת זאת, כשהאיסור מתערב בהיתר שהוא מינו, אין לומר כאן שהאיסור כאילו אינו, שהרי אין הבדל ממשי בין האיסור וההיתר,

1. ד, ע"ב. 2. פ"ו ה"ד. 3. נ"ב, ע"א. 4. כלל מ' ד"ו.

ומראש, התערובת אחידה. וכדי להתיר את התערובת נאמר שיש לנו רוב היתר, וכמו כל ספק שפושטים אותו בעזרת רוב, גם כאן את הספק שיש לנו על כל חתיכה, או כמות בתערובת, נפשוט בגלל הרוב שהוא מן ההיתר.

ולפ"ז לענין דשיל"מ - במין במינו שעדין יש ספק רק שנפשט ע"י רוב, נאמר את הסכרא עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, אך מין בשאינו מינו, שאנו אומרים שהאיסור כמי שאינו, לא שייכת סכרא זאת, כי גם עכשיו אין איסור.

נ"מ בין שני הסברים אלו תהיה, בהגדרת הקריטריון למינו ואינו מינו - הש"ך ביו"ד⁵ אומר, שלענין דשיל"מ הולכים לפי שם הדבר. דהיינו אם האיסור וההיתר שוים בשם, אזי נאמר דין דשיל"מ, ואינם בטלים.

ומביא ראיה לדבריו מהגמ' בע"ז⁶, שדעת רבא שם (שהלכה כמותו) שהולכים לפי שם הדבר.

והסבירו הראשונים, שהלכה למעשה הנ"מ של דברי רבא היא לענין יין נסך וטבל, שאוסרים במשהו.

ואומר הש"ך, שכיון שטבל אוסר במשהו מפני שהוא דשיל"מ (כדמוכח בגמ' נדרים⁷), מוכח שלענין דשיל"מ הולכים לפי השם.

דין זה מסתדר יפה להסבר הרמ"א, אך לפי ההסבר השני, החלוקה בין מינו לאינו מינו היא ע"פ מהות הדבר ולא ע"פ שמו.

לכן נצטרך לומר לפי ההסבר השני, שהקריטריון הוא המהות. את ראית הש"ך ניתן לדחות ע"פ הגמ' בע"ז⁸, שאומרת שהסיבה,

שטבל אוסר במשהו, היא משום שכהתרו כך איסורו (דהיינו כמו שניתן להתיר אותו ע"י הפרשת חיטה אחת לתרומה, כך גם איסורו במשהו),

ונעמיד את דברי רבא במציאות שאין הטבל דשיל"מ. (לדוגמא: הרשב"א שכותב בתורת הבית כ"ד ש"ד, שכשאינו לו פירות אחרים להפריש על

הטבל שבתערובת, אין זה דשיל"מ ואין מצריכים אותו לקנות פירות) וממילא אין ראיה, שכדשיל"מ הולכים לפי השם.

5. סי' קב סק"ג. 6. ס"ו, ע"א. 7. נ"ו, ע"א. 8. ע"ג, ע"ב.